

**16.6.2020**

**EOAK 6445/2019**

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin**

**Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty**

## **LIMINGAN KOULUKODIN ONGELMAT**

### **1 KANTELU**

Kantelija arvosteli Limingan koulukodin menettelyä sijaishuoltonsa järjestämisessä.

Kantelija kertoi, että häneen oli kohdistettu Limingan koulukodissa huonehoitoa ja häneltä oli otettu puhelin pois kasvatuksellisenä, laitoksen sääntöihin perustuvana seuraamuksena. Kantelijan mukaan asiasta ei tehty haltuunottopäätöstä.

Kantelija kertoi myös Limingan koulukodin säännöstä, jonka mukaan hänen tulee koputtaa öiseen aikaan oveen päästäkseen ulos omasta huoneestaan.

Kantelija kertoi vielä laitoksen työntekijöiden provosoivasta ja epäasiallisesta sekä myös ennakkoimattomasta käytöksestä.

### **2 SELVITYS**

Seinäjoen sosiaali- ja terveystieteiden keskus (myöh. Seinäjoen sosiaalitoimi) antoi kirjoituksen johdosta selvityksen.

Selvitykseen oli liitetty Seinäjoen sosiaalitoimen lastensuojelujohtajan selvityspyynnöt Limingan koulukodille, Limingan koulukodin selvitys sekä kantelijan sosiaalityöntekijän antama selvitys.

Seinäjoen sosiaalitoimi toimitti pyynnöstäni lisäksi kantelijaa koskevat päivittäismerkinnot ja rajoituspäätökset 1.6.2019 lukien.

### **3 RATKAISU**

#### **3.1 Kantelijalle annettu huonehoito**

Lastensuojelulain 70 §:n mukaan lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perusteella on vaaraksi itselleen tai muille taikka, jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Eristämien ei saa koskaan olla rangaistus ja eristämisen sijasta on aina ensin mietittävä muita

---

lievempiä keinoja. Eristämistä ei voida milloinkaan käyttää kasvatuksellisilla perusteilla.

Eristäminen ei edellytä sitä, että lapsen huoneen ovi pidetään lukossa, riittävää on se, että lasta tosiasiallisesti estetään poistumasta huoneestaan.

Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta annetussa hallituksen esityksessä todetaan, että vapaudenmenetyksenä voidaan pitää myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää toimenpidettä. Esityksen mukaan ”myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää tointa voidaan eräissä tapauksissa pitää lainkohdassa tarkoitettuna vapaudenmenetyksenä, jos vapauden rajoitukset kestoonsa, asteensa ja aikaansaamaansa sosiaalisten suhteiden estämisen vuoksi rinnastuvat lukittuun tilaan sijoittamiseen” (HE 309/1993 s. 48).

Lainvastaista eristämisestä on kyse silloin, kun lasta tosiasiaassa estetään poistumasta omasta huoneestaan tai kun lapsi joutuu oleskelemaan vastentahtoisesti omassa huoneessaan pitkiä aikoja ilman, että kyse olisi eristämissäännöksessä tarkoitettua lapsen käyttäytymisestä.

Eri asia on se, että mikäli lasta kasvatuksellisena keinona kehoitetaan menemään hetkellisesti omaan huoneeseensa esimerkiksi rauhoittumaan. Huoneen ovea ei lukita eikä lasta estetä poistumasta huoneestaan. Lapsi on tällöin huoneessaan pelkän suullisen kehotuksensa perusteella itse harkitsemansa ajan verran.

Seinäjoen sosiaalitoimen selvityksestä ilmenee millä tavoin Seinäjoen sosiaalitoimi ja sen lastensuojelun viranhaltijat ovat asiaa selvittäneet. Seinäjoen sosiaalitoimen selvityksen mukaan Limingan koulukodissa on toimittu lastensuojelulain vastaisella tavalla määrättäessä kantelija huonehoitoon.

Limingan koulukodin antaman selvityksen mukaan kantelija ohjattiin huonehoitoon 2.10.2019 päivällisen jälkeen (17.30) ja kantelija joutui olemaan huoneessaan seuraavaan aamuun saakka.

Limingan koulukodin mukaan ”tilanteesta ei ole kirjattu eristyspäätöstä, vaikka tilanne täytti kaikki eristämiseen tarvittavat kriteerit, kun nuori ei voinut omasta huoneestaan poistua huoneen käytöksensä vuoksi.” Asiaa on käsitelty laitoksessa sekä kyseisen ohjaajan kanssa. Edelleen Limingan selvityksen mukaan eristyspäätös olisi tullut kirjata laitoksen ohjeistuksen mukaan.

Kantelija kertoi lisäksi, että Limingan koulukodissa on käytössä huoneen koputtamismenettely. Limingan koulukodin antaman selvityksen mukaan ”huoneen oveen koputtaminen eivät kuulu nykyisiin toimintatapoihin.” Edelleen selvityksen mukaan koputusikäntö on vanha tapa, jota ei myöskään nykykäytäntöjen mukaan saisi olla.

Totean saamani selvityksen perusteella seuraavaa.

Kantelijaa koskevista päivittäismerkinnöistä ilmenee, että kantelijaa oli kehoitettu siivoamaan likaisilla kengillä sotkemansa lattia yleisistä tiloista. Päivittäismerkintöjen mukaan kantelija ei tähän suostunut, joten hänelle muistutettiin siitä, että tarvittaessa hänelle voidaan asettaa huonehoito.

Päinvastoin mitä Limingan koulukodin selvityksessä on tältä osin todettu, kantelijaa koskevista päivittäismerkinnöistä ei ilmene mitään sellaista, joka olisi oikeuttanut kantelijan lain mukaiseen eristämiseen.

Koputuskäytäntö ilmenee seuraavan päivän päivittäismerkinnöistä. Merkinnän mukaan [kantelija] ”heräsi ajoissa ja koputuksen kanssa pyysi päästä wc:hen. Myöhemmin päivittäismerkinnöistä ilmenee, että kantelija ”vapautettiin” aamuksi huonehoidostaan.

Kantelija on Limingan koulukodin kantelijaa koskevien päivittäismerkintöjen mukaan, tosiasiallisesti eristetty omaan huoneeseensa ilman, että asiassa olisi tehty lastensuojelulain mukaista eristämistä koskevaa päätöstä. Kantelijalla ei siten ole ollut mahdollisuutta saattaa asiaa valituksena tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Eristämistä ei saa missään tilanteessa käyttää seuraamuksena lapsen huonosta käytöksestä. Limingan koulukodin antamasta selvityksestä ja kantelijaa koskevista päivittäismerkinnöistä kuitenkin saa käsityksen, että eristäminen liittyi siivoamisesta kieltäytymiseen.

Limingan koulukoti on ilmoittanut selvityksessään, että huonehoito ja koputuskäytäntö ei olisi laitoksessa enää käytössä. Kantelijaa koskevista merkinnöistä kuitenkin ilmenee, että sekä huonehoito että koputuskäytäntö on ollut ainakin kantelijan kohdalla käytössä.

Korostan, että laitoksen johtajalla on vastuu siitä, että laitoksen kaikki työntekijät ovat tietoisia lainmukaisista menettelyistä ja että laitoksessa myös niitä kaikki noudattavat.

### 3.2 Puhelimen haltuunotto

Lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin mukaan laitoksen haltuun saadaan ottaa lapsella olevat lapsen oman tai toisten lasten sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä todennäköisesti vakavasti haittaavat aineet ja esineet. Mikäli haltuun otettua esinettä ei palauteta lapselle välittömästi tilanteen mentyä ohi ja haltuunotto on pitkäaikainen, tulee asiasta tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös. Haltuunottoa koskeva säännös sisältää myöskin sen, että haltuunoton tulee olla lastensuojelulain 61 a §:stä ilmenevän suhteellisuusperiaatteen mukainen. Tämän mukaisesti haltuunottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se on säännöksessä tarkoitettu syyistä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä.

Kantelija arvosteli Limingan koulukotia myös siitä, että hänen puhelimensa otettiin haltuun ilman perustetta eikä asiassa tehty haltuunottoa koskevaa päätöstä.

Seinäjoen sosiaalitoimen antaman selvityksen mukaan laitoksen ohjaaja on toiminut virheellisesti ja vastoin ohjeita ottaessaan kantelijalta puhelimen kyseisessä tilanteessa haltuun.

Limingan koulukodin antaman selvityksen mukaan ”puhelimen haltuunotosta olisi pitänyt tehdä asianmukainen päätös, jos siihen olisi tilanteessa ollut peruste.” Limingan koulukodin selvityksen mukaan puhelin otettiin pois kantelijalta kasvatuksellisin perustein kantelijan asiattoman käytöksen vuoksi.

Kuten olen edellä todennut aineiden ja esineiden haltuunottoa ei voida käyttää kasvatuksellisin perustein. Olen samaa mieltä Seinäjoen sosiaalitoimen selvityksessä esitetyn kanssa siitä siitä, että kantelijan oikeusturvaa huomioiva tapa olisi ollut asiassa tehdä haltuunottoa koskeva päätös. Kantelijalla oli tällöin ollut mahdollisuus saattaa asia viimekädessä tuomioistuimen tutkittavaksi.

Kiinnitän tässä yhteydessä Limingan koulukodin huomiota toteamaani sekä myös edellä laitoksen johtajan ja sen henkilökunnan velvollisuuksista sanottuun.

### 3.3 Henkilökunnan käytös

Kantelija on arvostellut erästä koulukodin henkilökuntaan kuuluvaa epäasiallisesta käytöksestä ja perusteettomasta huoneeseen eristämisestä (huonehoidosta).

Kantelija on kirjoituksessaan arvostellut Limingan koulukotia myös siitä, että sen työntekijät toimivat joskus provosoiden sijoitettuja nuoria kohtaan ja käyttäytyvät epäammattillisesti.

Limingan koulukodin selvityksestä ilmenee millä tavoin asiaa on käsitelty kantelijan osaston kyseisen työntekijän kanssa. Selvityksestä ilmenee, että työntekijä on pahoitellut ja pyytänyt kantelijalta anteeksi omaa menettelyään ja tekemäänsä virheellistä arviota tilanteesta, joka johti edellä kuvattuun huonehoitoon ja puhelimen haltuunottoon.

Pidän asianselvittämistä ja työntekijän anteeksipyyntöä asianmukaisena menettelynä. Totean kuitenkin yleisesti seuraavaa.

Viranomaisen toimeksiannosta toimivien, kuten lastensuojelulaitoksen työntekijöiden, on käytädyttävä asiallisesti ja käytettävä sellaista kieltä ja sellaisia ilmaisuja jotka ovat hyvän tavan mukaisia ja myös lasta kunnioittavia. Vaativassa lastensuojelutyössä teini-ikäisten nuorten kanssa työskennellessä voi olla haasteellisia tilanteita, joissa aikuinen saattaa provosoitua nuoren käytöksestä. Kuitenkaan työssään ammattimaisesti toimiva aikuinen ei saa tällaisissaakaan tilanteissa menettää malttiaan eikä hänen suhtautumisensa lapseen saa missään tilanteessa olla loukkaavaa tai alentavaa.

Lasta ei saa myöskään provosoida siten, että tilanne ajautuu tai eskaloituu rajoitustoimenpiteiden käyttöön.

### 3.4 Sosiaalityöntekijän tehtävistä

Kiinnitin vielä huomiotani lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän selvitykseen.

Selvityksestä ilmenee, että Limingan koulukodin käytäntönä ainakin kantelijan kohdalla oli, että yksikön sosiaalityöntekijä välitti kantelijan sosiaalityöntekijälle kantelijan soittopyynnön. Selvityksestä ilmenee, että kantelijan oma sosiaalityöntekijä oli edellyttänyt Limingan koulukodilta, että kantelija voi ottaa itse halutessaan yhteyttä suoraan sosiaalityöntekijäänsä ilman välisiä. Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että kantelija onkin käyttänyt tätä hänelle kuuluvaa oikeuttaan useaan otteeseen.

Pidän sosiaalityöntekijän toimintaa lapsen oikeuksia ja hänen etuaan kunnioittavina ja niitä toteuttavina. Sosiaalityöntekijällä on nimenomaisesti velvollisuus seurata sijaishuoltopaikan menettelyjä ja käytäntöjä ja puuttua niihin tarvittaessa siten, ettei kasvatuksellisilla käytännöillä tai laitoksen muilla käytännöillä rajoiteta lapsen oikeuksien toteutumista.

Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee vielä, että kantelija ja sosiaalityöntekijä ovat voineet keskenään kommunikoida luontevasti ja kantelija on voinut ottaa halutessaan yhteyttä sosiaalityöntekijäänsä. Selvityksestä ilmenee myös, että sosiaalityöntekijä on ollut itse aloitteellinen yhteydenotoissa kantelijaan.

Mielestäni sosiaalityöntekijän toiminta on tässäkin ollut lastensuojelulain mukaista, jolla on pyritty luomaan hyvää ja toimivaa yhteistyötä kantelijan ja sosiaalityöntekijän välillä.

Pidän tärkeänä, että sijaishuollossa olevia lapsia kuullaan ja kuunnellaan ja tarvittaessa ristiriitatilanteissa pyritään selvittämään yhdessä lapsen ja sijaishuoltoipaikan kanssa mahdollisia ongelmia. Tällaisella menettelyllä voidaan osin myös välttää rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

Sosiaalityöntekijän antamasta selvityksestä ilmenee vielä, että hän on pyrkinyt edistämään kantelijan omaehtoisen liikkumisvapauden lisäämistä Limingan koulukodissa sekä tässä yhteydessä tuonut esille, että kantelijalle on annettava asialliset perustelut erilaisissa arjen tilanteissa sovellettaessa laitoksen sääntöjä. Sosiaalityöntekijä toteaaakin selvityksessään nimenomaisesti, että hän on keskustellut ”Limingan koulutuskeskuksen ohjaajien kanssa siitä, että [kantelija] tarvitsee ja ansaitsee aikuisten ratkaisuille ja yksikön toimintatavoille selkeitä perusteluja. Useimmissa tilanteissa ei riitä perusteluksi, että [kantelija] todetaan yksikön olevan aikuisjohtoinen.”

Sosiaalityöntekijä painottaa, että sijoitetulla nuorella tulee olla tieto omista oikeuksistaan ja laitoksen käytännöistä, jotka tulee selvittää hänelle perusteellisesti ja rauhallisessa tilanteessa sekä nuoren ymmärtämällä tavalla.

Mielestäni tältäkin osin kantelijan sosiaalityöntekijä on toiminut siten kuin lastensuojelulaki edellyttää lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä.

### 3.5 Huomiot rajoituspäätöksistä

Kiinnitin huomiotani vielä eräisiin kantelijan rajoituspäätöksiin ja niihin sisältyviin päätösmerkintöihin.

Seinäjoen sosiaalitoimi toimitti pyynnöstäni minulle nähtäväksi kantelijaa koskevat rajoituspäätökset sekä, kuten olen edellä todennut kantelijaa koskevat päivittäismerkinnät. Päivittäismerkinnöistä ilmenee, että kantelijalle on tehty lähes säännönmukaisesti henkilöntarkastukset hänen palattuaan lomilta. Henkilöntarkastuksista on tehty sinänsä asianmukaisesti kirjausmerkinnät.

Totean kuitenkin seuraavaa.

Henkilöntarkastuksesta on säädetty lastensuojelulain 66 §:ssä. Mainitun säännöksen mukaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään lain 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä henkilöntarkastus.

Henkilöntarkastuksen tekeminen edellyttää siis aina yksittäistapauksellista harkintaa ja säännöksessä tarkoitettua edellytyksen ”perusteltua syytä epäillä” täyttymistä. Tämä peruste on jokaisella kerralla kirjattava rajoitustoimenpidettä koskeviin asiakirjoihin siten kuin lastensuojelulain 74 §:ssä erikseen säädetään.

Totean, että kantelijaa koskevista henkilöntarkastusta koskevista kirjausmerkinnöistä ei ilmenyt ainakaan kaikilta osin tällaista lain tarkoittamaa perusteltua syytä epäillä perustetta.

Totean vielä yleisesti seuraavan.

Lastensuojelulain 65 §:n 4 momentin mukaan, jos lapsella on hallussaan tuotteita, joita alle 18-vuotias ei tupakkalain mukaan saa pitää hallussaan, voidaan ne ottaa laitoksen haltuun.

Mainittu säännös yhdessä henkilöntarkastusta koskevan säännöksen kanssa merkitsee siis sitä, ettei esimerkiksi henkilöntarkastusta voida tehdä lapselle tupakkatuotteiden löytämiseksi. Eri asia on se, että mikäli tupakkatuotteita löytyy sellaisen henkilöntarkastuksen yhteydessä, joka on tehty lain 66 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla, voidaan haltuunottoonkin ryhtyä.

#### **4 TOIMENPITEET**

Kiinnitän Limingan koulukodin vakavaa huomiota edellä huonehoidosta sanottuun. Kiinnitän koulukodin huomiota myös muutoin päätöksessä todettuun. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätöksen Seinäjoen sosiaali- ja terveystieteiden keskukselle.

Pyydän, että Seinäjoen sosiaalitoimi antaa tästä päätöksestäni tiedon Limingan koulukodille.

Pyydän vielä, että kantelijan vastuussa oleva sosiaalityöntekijä keskustelee päätökseni sisällöstä kantelijan kanssa ja antaa hänelle tiedoksi oman kappaleen tästä päätöksestä.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Esittelijäneuvos

Tapio Rätty

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.